

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПІДТРИМКИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ

У статті розглядаються особливості використання засобів комп'ютерної підтримки у системі підготовки студентів юридичного факультету. Аналізуються дидактичні функції сучасних електронних засобів навчального призначення та їх можливості в удосконаленні навчального процесу з правознавчих дисциплін у вищій школі.

Ключові слова: фахова підготовка правників, комп'ютерна підтримка, електронні засоби навчального призначення, віртуальні лабораторії, електронні юридичні бази даних.

Важливим завданням дидактики вищої школи є обґрунтування науково-методичних засад запровадження сучасних або інноваційних технологій навчання. В умовах зростаючої інформатизації суспільства та потреб опрацювати, аналізувати та засвоювати великі обсяги різноманітної інформації, важливе місце у підготовці майбутніх юристів займають технології навчання, які всебічно використовують можливості сучасних інформаційних технологій. Оскільки основою сучасних технологій накопичення, передачі обробки та інтерпретації отриманих результатів є комп'ютерна техніка та її мережі, то саме комп'ютер як ефективний засіб навчання та реалізації навчальних впливів є важливою складовою комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання.

На сьогодні реалізація комп'ютерно-орієнтованих технологій у навчанні майбутніх фахівців забезпечується через широке використання комп'ютерних систем як засобу навчання нового покоління, важливою особливістю якого є можливість організувати інтерактивне навчання та здійснювати ефективне управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів.

У свою чергу, функції комп'ютерної підтримки навчання реалізуються шляхом використання спеціально розробленого програмно-методичного забезпечення, зокрема, у формі електронних засобів навчально-методичного призначення.

Роль і місце комп'ютерних технологій у системі підготовки майбутніх правників визначається вимогами до їх професійної діяльності, необхідністю формування розвинених умінь використовувати в практиці юриста різноманітні інформаційні системи, електронні бібліотеки,

довідники, системи підтримки прийняття ефективних рішень.

Питання проектування, розроблення та методично обґрунтованого використання педагогічних програмних засобів нового покоління, що забезпечують реалізацію комп'ютерної підтримки навчання майбутніх юристів, є порівняно новим та недостатньо розробленим у дидактиці вищої школи. Загальні підходи до використання інформаційно-комунікаційних технологій в системі сучасної освіти сформулювало в роботах Г.І. Васильєвої [1] та О.І. Іваницького [5]. Окремі аспекти проектування електронних засобів навчального призначення та їх дидактичні функції висвітлено в публікаціях автора даної статті [2, 3].

Разом з тим значний інтерес викликає питання про місце електронних засобів навчального призначення, програмно-методичних комплексів, що забезпечують комп'ютерну підтримку навчального процесу вищого навчального закладу, який здійснює підготовку правників, їх основні дидактичні функції та можливості. Тому, в статті ставляться завдання розкрити основні дидактичні функції педагогічних програмних засобів нового покоління та на основі аналізу сучасних електронних засобів призначення показати їх можливості в удосконаленні фундаментальної та фахової підготовки майбутніх юристів.

У практиці вищої школи використання комп'ютера носить на сьогодні локальний характер. Це пов'язано, в першу чергу, з питаннями технічного, програмно-методичного та організаційно-педагогічного характеру (наявність мультимедійних лекційних аудиторій, кабінетів для практичних занять, відповідного програмного забезпечення для підтримки навчальних дисциплін, методичного супроводу, достатня квалі-

фікація викладачів). Тому, доцільно на цьому етапі говорити про реалізацію локальних технологій навчання або монотехнологій.

У науково-методичній літературі виокремлюють такі монотехнології: комп'ютерних навчальних програм, комп'ютерного моделювання, комп'ютерного контролю, комп'ютерних баз даних, комп'ютерних дидактичних матеріалів, комп'ютерних лабораторних робіт [5, с. 141-146]. Основним засобом реалізації означених технологій навчання є комп'ютер, який використовується з чітко визначеною дидактичною метою на певному етапі навчального процесу.

Перспективними технологіями навчання, які, проте, потребують значно більших програмно-методичних ресурсів та наявності сформованого та досить розвинутого інформаційного середовища, є технології дистанційного навчання з використанням розгалужених мереж передачі інформації.

На початковому етапі запровадження комп'ютерно-орієнтовані технології сприяють удосконаленню системи навчання через використання принципово нових засобів, основою яких є комп'ютер. Для ефективного використання засобів навчання необхідно мати спеціально розроблені дидактичні матеріали, які орієнтовані на досягнення тих чи інших навчальних цілей. Для традиційних засобів навчання (діапроектор, еліпроектор, кіноустановка, відеомініфон тощо) це, відповідно, діафільми, кіно та відеофільми, прозорки тощо. Особливістю таких засобів навчання є їх рецептивний характер. Вони, хоча і забезпечують реалізацію широкого спектру дидактичних функцій, проте не мають механізму зворотного зв'язку і мають обмежені можливості щодо функції управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів.

У цьому відношенні сучасні електронні засоби навчального призначення мають значні переваги. Проблема їх розробки набула актуальності у контексті розвитку програмованого навчання, заснованого на ідеях цілепокладання та проектування (програмування) результатів навчання, які розвивалися в дидактиці наприкінці минулого століття. На цьому етапі мова йшла про програмоване навчання саме у розумінні планування, проектування навчання, а не використання спеціального програмного забезпечення, тим більше, що на той час оснащення навчальних закладів комп'ютерною технікою було далекою перспективою. Як правило, це були програмні засоби спрямовані на виявлення рівня сформованості навчальних досягнень студентів.

Очевидно, що перспективна ідея програмованого навчання не набула належного розвитку

саме тому, що на той час не було адекватного засобу навчання, який давав би можливість ефективно реалізовувати заплановані функції педагогічного програмного засобу. Логічно, що проблема розробки електронних засобів навчального призначення набула особливого розвитку сьогодні, коли відбувається помітний процес інформатизації системи освіти, оснащення навчальних аудиторій мультимедійною та комп'ютерною технікою.

Сучасний педагогічний програмний засіб варто розглядати, з одного боку, як специфічне програмне забезпечення, розроблене з використанням сучасних пакетів прикладних програм, комп'ютерної графіки, мультимедіа, гіпертекстових технологій тощо, а з іншого – як методичне забезпечення реалізації основних дидактичних впливів. Дидактичні можливості та вимоги поліфункціональності дають підстави говорити про сучасні ППЗ як про програмно-методичні комплекси (ПМК) – пакети ППЗ різноманітного призначення та з широкими функціональними можливостями.

Розвиток засобів комп'ютерної підтримки навчального процесу у вищій юридичній школі загалом відповідає окресленим тенденціям. На сьогодні комп'ютерну підтримку навчального процесу у вищій школі забезпечують педагогічні програмні засоби, які розроблені з метою вдосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців-юристів. Для комп'ютерної підтримки навчання правознавчих дисциплін на сьогодні розроблені та використовуються на практиці:

1. Електронні навчальні програми (електронні підручники: з дисципліни «Кримінальне право», що забезпечує активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, підвищення її продуктивності на основі формування умінь та навичок професійної діяльності, набуття досвіду самостійного вирішення юридичних проблем у конкретних ситуаціях; інтерактивний електронний підручник з судової риторики «Агон», що забезпечує змагання у риторичній майстерності з використанням пошукових методів, а також «мозкового штурму» та «мозкової атаки»; електронний навчально-методичний посібник з дисципліни «Податкове право», що містить інтерактивний курс лекцій із питань правового регулювання податків і зборів, які є складовою податкової системи України, перспективних податків).

2. Навчальні програми-симулятори (комп'ютерні програми, що моделюють реальні події правового поля, ігрові системи, наприклад, ділова гра з дисципліни «Банківське право», яка мо-

делное механізми правового забезпечення надання банківського кредиту, процеси складання реальних кредитних договорів з урахуванням усіх прав та обов'язків до конкретної кредитної угоди; комп'ютерна гра «Юридична консультація», яка дає можливість відпрацьовувати акти діалогового спілкування (юридичне консультування); рольова гра з дисципліни «Цивільний процес» з використанням комп'ютерної програми «Ліга-закон», яка моделює судове засідання з розгляду цивільної справи, відтворення типових ситуацій і конкретних прийомів розгляду і вирішення юридичних справ шляхом розігрування ігрових ситуацій, розподілу ролей серед студентів, активної участі всієї групи в реалізації цілей заняття.

3. Віртуальні лабораторії (наприклад, «Віртуальна криміналістична лабораторія», що дає можливість студентам відпрацьовувати вміння та навички майбутньої професійної діяльності у комп'ютерному класі).

4. Комп'ютерні системи контролю та оцінювання навчальних досягнень.

5. Комп'ютерні юридичні бази даних (наприклад, база даних «Ліга-закон», що містить широке коло законодавчих актів; електронні юридичні бібліотеки «Pravoznaves», «Pravo», «Zakon») [6, 7].

6. Комп'ютерні середовища-конструктори навчальних занять, що дають можливість створювати авторські методичні системи з юридичних дисциплін (наприклад, «Лабораторія лектора», яка дає можливість проектувати навчальні заняття з окремих модулів, використовувати вбудований графічний редактор для побудови схем, зберігати та друкувати результати, використовувати довідкові дані, фото – та відеоматеріали).

7. Комп'ютерні системи оцінювання якості навчання (наприклад, професійно-орієнтовані системи тестування якості знань, що дає можливість здійснювати проміжний та підсумковий контроль знань, вмінь та навичок студентів за професійно-орієнтованими дисциплінами з ротацією вихідних даних та застосування графіки).

8. Комп'ютерні системи для організації самостійної роботи студентів, що містять як підсистеми комплекти завдань для проведення самостійного навчання за юридичними дисциплінами, контрольні завдання, методичні вказівки).

9. Комп'ютерні системи дистанційного навчання майбутніх правників, що реалізують алгоритм навчання та контролю знань, за яким аналізуються не тільки кінцеві результати навчання, а також хід навчального процесу, якість і рівень засвоєння тем навчальних курсів. За ре-

зультатами аналізу формуються висновки про доцільність зміни рівня складності навчального матеріалу або запитань для контролю знань з цієї теми.

Аналізуючи результати теоретичних досліджень у напрямку створення електронних засобів навчального призначення для системи професійної підготовки майбутніх юристів, досвід роботи над структурою та змістом програмно-методичних комплексів, а також особливості їх використання в навчальному процесі вищих навчальних закладів, видається можливим висловити деякі узагальнені міркування щодо призначення, особливостей розробки та використання, дидактичних функцій та можливостей педагогічних програмних засобів нового покоління [2, 3].

Теорія та практика навчання в умовах запровадження особистісно-орієнтованих інформаційних технологій навчання, орієнтованих на формування та розвиток у студентів юридичного факультету предметних компетенцій як основи професійної компетентності, показує, визначає, що сучасні засоби мають орієнтуватися на досягнення конкретних дидактичних цілей і забезпечувати реалізацію навчальних впливів та цілеспрямоване управління навчально-пізнавальною діяльністю. Тому при створенні електронних засобів навчального призначення з юридичних дисциплін доцільно взяти за основу ідею програмованого навчання – цілепокладання у плануванні вивчення загальних та спеціальних дисциплін, цілеспрямованого управління його результатами, підкріплюючи та реалізуючи її засобами нових інформаційних технологій.

Сформулюємо основні дидактичні можливості електронних засобів навчального призначення, які можуть використовуватися у процесі професійної підготовки майбутніх юристів:

- послідовне або вибіркоче опрацювання теоретичного матеріалу;
- закріплення навчального матеріалу, що вивчається традиційними методами;
- опанування змісту явищ та процесів за допомогою імітаційного комп'ютерного моделювання;
- закріплення вивченого матеріалу за допомогою спеціально розробленої тестової системи;
- ознайомлення з технологією розв'язування навчальних задач з основних дисциплін;
- виконання віртуальних лабораторних робіт з криміналістики;
- отримання довідкової інформації (робота з електронними юридичними бібліотеками та базами законодавчих документів);

- організація групової та індивідуальної роботи студентів-правників з використанням електронних засобів навчального призначення;

- використання окремих ілюстративних матеріалів, наочностей та моделей під час лекційних і практичних занять, семінарів, підготовки до фахової практики;

- створення оригінальних (авторських) методичних систем навчання з використанням конструкторів навчальних занять та відповідних середовищ;

- організація самоперевірки та перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу;

- навчання вирішенню практичних завдань та перевірка сформованості відповідних практичних вмій та навичок.

Сучасні педагогічні програмні засоби є поліфункціональними за своїм призначенням та дидактичними можливостями. Тому, поняття електронний або педагогічний програмний засіб можна розширити і говорити про перспективність саме програмно-методичних комплексів (ПМК), які об'єднують спільними дидактичними цілями підготовки майбутніх фахівців, методичними ідеями, а також алгоритмом реалізації окремі електронні засоби навчального призначення (педагогічні програмні засоби).

Якщо розглянути дидактичні можливості електронних засобів навчального призначення в аспекті технологій комп'ютерного навчання, можна відзначити, що їх використання в навчальному процесі вищої школи є важливим кроком до реалізації комп'ютерно-орієнтованої технології навчання.

Так, наприклад, електронні засоби навчального призначення «Юридичні бібліотеки» є ефективними засобами реалізації не тільки технологій комп'ютерних дидактичних матеріалів (як змістовного збірника юридичних матеріалів), а й технологій комп'ютерних баз даних, оскільки є базами даних (об'єктів) і побудовані за відповідними принципами. Електронні засоби навчального призначення «Віртуальні лабораторії» (криміналістика, риторика) реалізують технологію комп'ютерних лабораторних (віртуальних) робіт.

Означення «програмно-методичний комплекс» може стосуватися електронних засобів навчального призначення для вищої юридичної школи «Ліга-Закон». За своєю структурою, змістом та призначенням ці засоби є комп'ютерними навчальними програмами з широким використанням комп'ютерного моделювання, комп'ютерних дидактичних матеріалів та віртуальних лабораторних робіт.

Можливості здійснювати самоперевірку рівня засвоєння навчального матеріалу, реалізовані у тестовій формі, та тренажер з вирішення практичних завдань правового змісту з можливістю перевірки відповідних вмій, дають можливість говорити про використання елементів технології комп'ютерного контролю. Крім того, мережеві версії відкривають майбутні перспективи організації дистанційного навчання права.

Таким чином, можемо зробити висновок, що поступово на зміну окремим монотехнологіям комп'ютерного навчання в правовій освіті, які спрямовані на досягнення конкретних дидактичних цілей і передбачають фрагментарне, невпорядковане використання комп'ютерної техніки та можливостей сучасних інформаційних технологій, мають прийти узагальнені комп'ютерно-орієнтовані технології, використання комп'ютера в яких буде дидактично впорядкованим та методично обґрунтованим. А способом, шляхом реалізації таких технологій стануть саме поліфункціональні програмно-методичні комплекси.

Сучасний педагогічний програмний засіб має забезпечувати реалізацію широкого кола дидактичних функцій, пов'язаних з управлінням навчально-пізнавальною діяльністю студентів. Зокрема, наявність у складі програмно-методичного комплексу підсистем, використовуючи які викладач юридичних дисциплін може орієнтуватися на еталонні вимоги, дає можливість ефективно реалізовувати навчальні та управлінські впливи навчальної діяльності, удосконалювати традиційні форми організації навчальних занять, а також проектувати навчальний процес на принципово нових, компетентнісних засадах.

Література

1. Васильєва Г.І. Інформаційно-комп'ютерні технології в освіті: шляхи реалізації / Г.І. Васильєва, Г.П. Досенко // Інформаційні технології в освіті: Зб. наук. праць. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – Вип. 2. – С. 99 – 105.

2. Головка С.Г. Організаційно-педагогічні основи створення електронних підручників та їх дидактичні функції / С.Г. Головка // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. праць. – К.: Педагогічна думка, 2009. – Вип. 9. – С. 100–106.

3. Головка С.Г. Проектування електронних та аудіовізуальних засобів навчального призначення із суспільних дисциплін / С.Г. Головка // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2009 рік: інформаційне видання. – К.: Педагогічна думка, 2010. – С. 182 – 183.

4. *Електронна бібліотека юридичної літератури:* //www.pravoznavec.com.ua.

5. *Іваницький О.І.* Сучасні технології навчання. /О.І. Іваницький. – Запоріжжя, 2001. – 265 с.

6. *Інтернет-ресурси:* <http://www.pravo.biz.ua>; <http://www.law.biz.ua>; <http://www.zakon.at.ua>; <http://www.weblibrary.at.ua>.

7. *Система інформаційно-правового забезпечення «ЛІГА:ЗАКОН»* //www.liga.net.

С.Г. Головко

Особенности разработки и использования средств компьютерной поддержки в подготовке будущих правоведов.

В статье рассматриваются особенности использования средств компьютерной поддержки в системе подготовки студентов юридического факультета. Анализируются дидактические функции современных электронных обучающих средств и их возможности в усовершенствовании изучения правовых дисциплин в высшей школе.

S.G. Golovko

Features of the development and use of computer support in the preparation of future lawyers.

The article discusses the features of the use of computer support in the training of law students. Analyzes the didactic function of modern electronic learning tools and opportunities to improve the study of jurisprudential disciplines in higher education.